Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Analyse af dokumentarfilm

Filmens overordnede udsagn/hovedpåstanden
Filmens perspektiv på eller forslag til virkeligheden

Analyse af argumentationen (inventio).
Vi undersøger både den visuelle argumentation og den verbale argumentation. Den visuelle argumentation er fx data, statistik, breve, mens den verbale argumentation er, hvad parter siger med sit sprog: Her kigger vi på ordvalg, denotation/konnotation, toneleje. Vi undersøger, om der er tale om valide, autentiske argumenter, eller om det er invalide, fiktionaliserede argumenter - og hvilke appelformer argumentationen appellerer til.

Filmens komposition (dispositio og memoria)
Herunder se på åbningen, afklaringen, konkret argumentation, gendrivelse og opsummering/konklusion.
Desuden sammenhænge mellem forskellige scener.

Interviewpersoners nonverbale sprog (actio)
Her ser vi på interviewpersoners kropssprog og ansigtsudtryk. Forsøger dokumentarfilmen at iscenesætte personer som troværdige eller utroværdige, sympatiske eller usympatiske.

Billedkomposition
Dybde: for- mellem og baggrund
Linjer: vertikal, horisontal, diagonal
Perspektiv: fugl, frø eller normal
Beskæring: supertotal til ultranær
Kamerabevægelser: håndholdt, panorering, tiltning

Lys og **farvevalg**

Klipning
Kontinuitet/Montage
Krydsklip, parallel
Klippetempo

Lyd
Asynkron/synkron/effektlyd

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Til at afdække, hvordan filmens stemme etableres, anvender Bill Nichols den klassiske retoriks anskuelse af retorikkens fem faser, som er fremsat af Cicero: inventio, dispositio, elocutio, memoria, actio. At Bill Nichols anskuer dokumentarfilmsanalysen ud fra den klassiske retorik, viser, at han opfatter dokumentarfilm som en form for argumentation, men ikke argumentation i gængs forstand, som man møder den i en argumentationsanalyse. Han bygger sit arbejde med dokumentarfilm på sin definition, så *analysen af dokumentarfilm har som sigte at afdække filmens særlige perspektiv på eller forslag til ændring i virkelighede*n. Man kan derfor i høj grad tale om filmens udsagn, livsbillede (som i den litterære nykritik) eller perspektiv, og selvom Bill Nichols anvender begreber fra retorikken i sin analytiske tilgang til dokumentarfilm, så skal man altså ikke opfatte den analytiske vinkel som en argumentationsanalyse, men som en analytisk vinkel, hvor man afdækker filmens måde at fremstille sit perspektiv på eller forslag til virkeligheden på.

Inventio - at finde argumenter
Analysen afdækker filmens argumentation. Altså, hvordan filmen argumenterer for sit perspektiv på virkeligheden eller forslag til ændring af virkeligheden. Bill Nichols deler beviser op i faktuelle beviser og falske, opdigtede beviser. Faktuelle beviser er vidner, dokumenter (inklusive arkivfotos), bekendelser, fysiske beviser såsom DNA og lignende beviser. Disse beviser er de former for beviser, som en instruktør ikke selv kan fremstille, og de er således valide beviser, som eksisterer uden for filmens univers. Disse kunne man kalde autentiske beviser. Men de kan fortolkes og anvendes af instruktøren til at underbygge netop den påstand eller det udsagn, som instruktøren ønsker.

Falske og opdigtede beviser er beviser, som ikke er valide uden for filmens ramme, men som i filmen bliver tillagt *indtryk af*, at der er tale om egentlige beviser. Disse kunne man kalde fiktionaliserede beviser. Bill Nichols anvender Aristoteles' tre appelformer til at beskrive, hvorledes instruktøren forsøger at overbevise publikum om disse falske bevisers validitet.

Etos: der gives et indtryk af, at instruktøren, vidner eller autoriteter besidder god moral eller troværdighed, og derfor er de fiktionaliserede beviser værd at tro på.
Patos: appel til publikums følelser for at skabe en overbevisning om bevisernes validitet.
Logos: give indtryk af, at man beviser sagen ved at anvende logisk ræsonnement. Men der er ikke altid tale om objektivt valide beviser.

I dokumentarfilm støder man således ofte på, at der etableres et logisk ræsonnement:

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

En logisk argumentation, som er overbevisende. Men i nogle dokumentarfilm kan dele af et sådan ræsonnement altså bestå af misvisende eller uholdbare argumenter, men som bliver fremstillet som korrekte og holdbare argumenter.

Typisk ligger en grundlæggende værdi eller overbevisning under ræsonnementerne. Det kan være, at den grundlæggende værdi eller overbevisning ikke nødvendigvis ekspliciteres i filmen, men bevisførelsen vil støtte den grundlæggende værdi eller overbevisning, og retorik gør bevisførelsen overbevisende.

Dispositio - at strukturere
Dispositio handler om, hvordan dokumentaren er struktureret. Den klassiske retorik opdeler den gode argumentation i fem dele, og disse fem dele overfører Bill Nichols til dokumentarfilm:

- en *åbning*, der fanger seerens opmærksomhed
- en *afklaring* af, hvad der allerede er sagt om sagen, og som man er enige om, og hvad der stadig er uafklaret. Men det kan også være en udfoldelse af sagen.
- et *konkret argument* fra et perspektiv, der understøtter instruktørens vinkel på sagen.
- en *gendrivelse*, der afkræfter forventede indsigelser eller modsatrettede argumenter.
- en *opsummering* af sagen, som gerne skal påvirke seeren følelsesmæssigt eller overbevise.

At anskue strukturen i en dokumentarfilm ud fra retorikkens klassiske struktur kan have sine begrænsninger, for langt de fleste film vil ikke følge denne struktur. Men der er en pointe i at se på, hvordan dokumentarfilmen dokumenterer og argumenterer for sit perspektiv eller forslag, og hvor i filmen elementerne i ovenstående oversigt anvendes. Desuden giver et arbejde med dokumentarfilmens struktur dels et overblik over filmen, dels afslører det, hvordan instruktørens brug af struktur fungerer som et virkemiddel til at overbevise seeren.

Hvordan arbejder man sig frem i en analyse?

Når man analyserer argumenterne i en dokumentarfilm, skal man først fastlægge det perspektiv eller det forslag til virkeligheden, som filmen fremlægger. Det er derudfra, at man skal arbejde analytisk med argumentationen - og analysere den måde, filmen argumenterer for det overordnede perspektiv eller forslag. Så man skal ikke fokusere på den enkeltes persons sproglige argumentation isoleret, men se den enkelte persons argumentation som en del af en større argumentation for filmens perspektiv på eller forslag til virkeligheden.

Elucotio - stil

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk

Kameravinkler, belysning, klipning, billedbeskæring og andre filmiske virkemidler er værktøjer, som instruktøren anvender i sin henvendelse til seeren, og anvendelsen af disse filmiske virkemidler vidner om, at instruktøren ikke henvender sig til seeren ved en fremstilling, der er 1:1 med virkeligheden. Instruktøren ønsker at overbevise os med en udtryksfuld og retorisk gennemarbejdet argumentation.

Memoria - at huske

Hvor memoria i den klassiske retorik handler om at have memoreret sin argumentation, for at man kan levere den spontant, så er det ikke tilfældet med dokumentarfilm. Bill Nichols fastholder dog memoria som en del af analysen af dokumentarfilm. Dels er dokumentarfilm en sikring af, at vi ihukommer, hvad der er sket og sagt. Dokumentarfilm er derfor en kilde til at minde os om, hvad der er sket. Desuden anvender og aktiverer seeren sin egen hukommelse og forforståelse, når seeren ser dokumentarfilmen, men også inden for filmens egen struktur påkaldes hukommelsen også, idet vi husker scener fra tidligere dele af filmen, efterhånden som vi kommer længere ind i filmen, og her vil tidligere scener give senere scener mere betydning, og senere scener vil sende betydning tilbage til foregående scener, som vi husker.

Memoria har i sig selv ikke nogen egentlig anvendelse som et led i et analysearbejde, om end det kan være nyttigt at se på, hvilken diskurs en film taler til, eller hvilken forforståelse en film påkalder.

Actio - at levere

Ansigtsudtryk og gestik (kropssprog) er non-verbal kommunikation, men er stadig måder at udtrykke sig på, og derfor er det væsentligt at tage i betragtning i en analyse. Under interviews er dette tydeligt, og i gestik og ansigtsudtryk kan der ligge en stærk følelsesmæssig kraft, som påvirker seerens opfattelse. Smiler personen? Eller er der gråd? Den non-verbale kommunikation er også et led i en overbevisende argumentation.

Copyright Jan Aasbjerg Petersen gymdansk.dk

Opdateret: 28. november 2022

Jan Aasbjerg Petersen: ”At analysere dokumentarfilm” *Dansk i* gymnasiet, gymdansk.dk, 2026

Copyright – Jan Aasbjerg Petersen – gymdansk.dk